

Anne Olofsson, *Everything will be alright tomorrow. Installation 1994.*

Från redaktionen

Tid och rum har alltid varit grundläggande kategorier för människan när hon orienterat sig i tillvaron. Längre har historien – tiden – utgjort den viktigaste referensramen för de flesta. Samhörigheten med tidigare generationer inom ett begränsat område – rum – har varit betydligt större än kontakterna med människor som levat i samma tid, men i främmande och avlägsna rum. Så är det inte längre. I dag blir vi allt mer förtroga med allt avlägsnare platser, medan vår kontakt med gångna tider försvagas. För postmodernismen eller poststrukturalismen, den riktning inom konst, arkitektur och filosofi som växte fram under 1980-talet, var detta en central tanke. Historien är död, har det sagts. Vi lever alla i det stora samtidiga rummet där inget är nytt under solen. Det är mot denna bakgrund man får se det ökade intresset för olika aspekter av "rummet" som detta nummer av *Kvinnovetenskaplig tidskrift* är ett exempel på. Många dis-

kussioner om rummet kontra tiden har de senaste tio åren kunnat läsas i tidskrifter och på kultursidor. Teorier och tyckanden har avlöst varandra. Bilden är knappast entydig – på nyhetssidorna fortsätter historien att göra sig synlig med förödande kraft.

Rummets eventuella seger över tiden är dock inte vårt tema här. Vårt intresse har främst gällt själva "rummet" i ganska konkret bemärkelse och kvinnors tillgång till och upplevelser av detta. Vem som fått eller tagit sig vilken plats i rummet – spatialt, kulturellt, politiskt, psykologiskt, andligt – har alltid varit en grundläggande könspolitisk fråga. Ett tidigt exempel på kvinnlig kamp för intellektuellt utrymme behandlas av *Satya Datta* i en artikel om feministiska författare i renässansens Venedig. Den organiserade kvinnorörelse som för hundra år sedan påbörjade sin kamp för röst och rätt, krävde i stor utsträckning tillgång till det offentliga rummet, både i kon-

kret och överförd bemärkelse. Att få tala, påverka och välja – både för sin egen del och för samhället. Medborgarskapets rum var länge helt stängt för kvinnor och det kulturella dominerades av män. Här utvecklade dock kvinnor strategier för att få vara med. *Ingrid Holmqvist* ger i sin artikel om *Malla Silfverstolpes* salong ett exempel på en möjlig kvinnlig etablering i det kulturella rummet. Salongskulturen blev under en period ett frirum mellan det enskilda och det allmänna. Vägen till ett eget rum i kulturen kunde dock vara mödosam, vilket på ett skarpsynt och slagkraftigt sätt analyseras i en av feminismens klassiker – *Virginia Woolfs* essä *Ett eget rum* – som här introduceras av *Annelie Bränström Öhman*. En i tiden senare kamp om konkret och konstnärligt utrymme och integritet skildras i *Beatriz Colominas* spännande berättelse om hur *Eileen Greys* hus E 1027 ockuperades av *Le Corbusier*! Könets komplexa roll i ett större och länge ockuperat rum, det koloniala, behandlas i *Sara Mills* artikel.

För ett sekel sedan förknippades det kvinnliga med det privata. En anständig kvinna skulle helst inte beträda stadens offentliga rum utan manligt sällskap. Att kvinnor som överskred dessa gränser kallades ”offentliga kvinnor”, vilket var liktydigt med tvivelaktig moral, visar på tidens värderingar. Kopplingen kvinna = privat gällde dock inte all kvinnlighet och alla kvinnor. Föreställningen att kvinnans plats fanns inom hemmets och känslans sfär var ett borgerligt ideal. För arbetarklassens kvinnor gällde andra normer ifråga om hem och arbete. Men även många borgerliga kvinnor arbetade utanför hemmet. De ogifta för att på lämpligt sätt försörja sig, de gifta med oavlönat filantropiskt arbete. När sen andelen förvärvsarbetande kvinnor successivt ökade var deltagandet i yrkeslivet länge omgärdat med många könsviktade restriktioner. Hur detta kunde se ut inom ”tjänstemanna”sektorn ger *Birgitta Conradsson* ett exempel på i sin artikel.

Kvinnor har långsamt men säkert erövrat det offentliga rummet, åtminstone i formell bemärkelse. En av de första profana platser

där kvinnor kunde vistas utan ”skyddande” manligt sällskap var butiken. I sin artikel om de tidiga varuhusen gör *Anna Olofsson* oss uppmärksamma på denna företeelse. Kanske grundlades här ett kvinnligt beteende som förstärks och fortsätter i dagens shoppinggallerier. I de tidiga varuhusen fanns alltså intima ”damrum” mitt i offentligheten. Några ”damrum”, alltså rum dit kvinnor kunde dra sig tillbaka, skriva brev, vila och umgås med vänner och bekanta, fanns däremot inte i hemmen. Sådana rum fanns bara för de borgerliga männen. Inte heller köket, som så ofta förbinds med kvinnans maktutövning i hemmet, var egentligen helt tillgängligt för de borgerliga kvinnorna. I de större såväl som de mindre borgerliga köken härskade ofta hustrun, hushållerskan, hembiträdet. Dessa kvinnor tillhörde oftast arbetar- eller bondeklassen, vars kvinnor var de enda som på ont och gott hade en självklar plats i köksregionerna. När sen den gamla borgerliga familjen – med enväldig hustru – tynade bort och efterträddes av en hastigt växande och lönearbetande medelklass med hel- eller deltidsarbetande sk hemmafru förändrades situationen. Hemmakinns nya situation inte bara debatterades, utan gestaltades också i de nya bostäder som byggdes runt om i Europa i samband med funktionalismens genombrott efter första världskriget. *Margreth Wilke* problematiserar i sin artikel – med exempel från Holland – hemkulturens makt över kvinnors liv.

Den långa kampen för plats och utrymme också i det offentliga rummet har varit framgångsrik. I dag finns inga formella hinder för kvinnors rörelsefrihet. Ändå är det uppenbart att kvinnor inte känner sig helt hemma i det offentliga vardagsrummet. För att inte tala om finrummet. Många kvinnor – intellektuellt, konstnärligt och socialt verksamma – strävar fortfarande efter nya former och uttryckssätt i förhållande till det offentliga. Några av dessa framträder i detta tidningsrum. Vi börjar med att bereda plats för *Kerstin Ekmans* betraktelse över det livsnödvändiga försoningsrummet.